

Essä av Ulf Linde

Om ett visst slags inskränkthet

Den konst som mot 1300-talets slut gjordes i Europa - från Prag till Dublin, från Kalix till Palermo - har i konsthistorien förts samman under rubriken Den sköna stilen: en fromt sötad och svassig gotik. Några sekler tidigare hade det funnits gott om lokala skolor - flera stycken bara på Gotland t ex - men år 1400 såg det mesta likadant ut, som på våra dagars flygplatser. Så förflyttade också kyrkan sina dignitärer över den dåtida världen lika beskäftigt som dagens storföretag förflyttar sina; klerkerna skulle känna sig hemma överallt.

Vid den här tiden fanns det egentligen bara en avkrok som visade »inskränkthet, motvilja mot yttre impulser och dylikt« - för att citera vad en ordbok anger som bibetydelsen av adjektivet provinsiell - och det var republiken Florens. Traktens egna bondska fysionomier, som de hundra år tidigare målats av Giotto, ersattes aldrig av de anemiska ängladragen på modet. I Florens höll man på sitt; man var provinsiell.

I dag intresserar sig ganska få för företrädarna för den sköna stilen, men desto fler för Masaccio, Uccello, Piero della Francesca... - florentinska provinsialister allihop.

Vilket kunde visa att ordet provinsiell, som pejorativ /nedsättande betydelse, red./, har ett begränsat användningsområde.

Det provinsiella kan inte avfärdas med de reflexbetonade fnysningar som i dag är com-me-il-faut. Ett radikalt nyskapande måste när allt kommer omkring äga rum på en särskild plats, och ingen kan på förhand exakt peka ut den platsen. Ingenting hindrar att undret inträffar i, säg, Kilmarnock eller Pajupuro. Ingenting hindrar heller att det nya har sina rötter i en förbisedd lokal tradition, som i Florens en gång. I varje fall måste det härröra ur förbisedda möjligheter och om de möjligheterna kan ingen uttala sig så länge de är förbisedda.

Däremot har man skäl att misstänka att de som fnyser åt allt provinsiellt i själva verket har försvurit sig åt en rådande konformism, att de är lika spakt, eller beräknande, likriktade som förespråkarna för den sköna stilen för sexhundra år sedan. »Just nu bör konsten se ut så här...« - varför det? Om Masaccio skulle ha rättat sig efter ett sådant dekret hade ingen i dag vetat vem han var.

I grund och botten hävdar den som avfärdar det provinsiella att epigonen är överlägsen den som vill åstadkomma något eget. Att den egna platsen inte duger. Men tag da Bouguereau, som bättre än någon annan förkroppsligade det sena 1800-talets konformism - världsberömd efter att ha finlipat ett par generationer medaljerade salongskonstnärers teknik - och jämför honom med Cézanne. Medan Bouguereau satt i Paris och, förhoppningsvis, glädde sig åt sina medaljer, satt Cézanne nere i Aix och slet med Mont Sainte-Victoire, berget som han sett sedan han föddes. - Det går inte att förneka att Cézanne var ytterst provinsiell.

Besynnerligt nog är föraktet för det provinsiella mest utbrett i provinsen - en egendomlig masochism. Man kan se det i den svenska kritikens höga uppskattning av 1909 års män, generationen som sägs ha stått för modernismens genombrott i svensk konst. Men vad har de kritikerna beundrat? 1909 års män var inga förnyare. De var epigoner som begrep mycket litet

av den Matisse som de åberopade; deras konst var en tunn efterklang. De målare som förhöll sig likgiltiga till de utspädda importprodukterna, som Hilding Linnqvist eller Eric Hallström,

uppfattades som aningslösa offer för Sveriges isolering under första världskriget. De kom att kallas naivister, en term som de själva avskydde. Etiketten var helt malplacerad - naiva var de minst av allt: redan före kriget hade de, efter att ha sett Lhôtes utställning i Stockholm 1913, ägnat sig åt kubistiska experiment - flera år före GAN! De kände mycket väl till vad som rörde sig i tiden, men de nöjde sig inte med att bara stämma in i kören. De ville göra något själva: de knöt an till Pehr Hörberg, Ernst Josephson och Edvard Munch i stället för de parisiska koryféer som Georg Pauli presenterade i Flamman. Måleriet de åstadkom var starkt och ursprungligt på ett helt annat sätt än de s k genombrottsmännens. - Men de var provinsiella. Det kritikerförstärkta skramlet från de tomma tunnorna överröstade dem.

Det sker ständigt, också nu. När svenska konstkritiker tycker som man nyss tyckt i Paris eller New York sväller tuppkammarna på dem, de anser sig initierade - "pålästa", som en av dem för en tid sedan skrev. Och i kraft av sina importerade omdömen prisar de sedan - epigonerna.

Ulf Linde

EFTERORD

Medan curatorer och kulturadministratörer skaffar sig klippkort till världens alla konstmetropoler kanske de missar något större, som rent av sker i deras egen provins. Volym har i flera essäer uppmärksammat tankarna om förhållandet centrum – periferi, rent av om ett centrum i periferin.

Den s k internationella konsten kan lätt skymma det nära. I det större tycks berömmelse och pengar locka, i det lilla kanske det stora sker.

VOLYM har nu glädjen att kunna publicera Ulf Lindes fortfarande provocerande tankar, första gången publicerade i kulturtidskriften Artes, 2/1996.

Ulf Linde är den mest betydande nu levande konstkritikern i Sverige. Hans inflytande har varit och är fortfarande avgörande för alla som deltar i svenskt konstliv. Mycket av vad Ulf Linde skrivit finns samlat i boken Efter hand, redigerad av Lars Nygren.

Torgny Åström